

ECONOMIA ROMÂNIEI DUPĂ AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

Dominația comunistă impusă de Uniunea Sovietică la sfârșitul celui de-al doilea război mondial s-a manifestat în toate domeniile de activitate ale societății românești. Perioada 1945-1968 a fost caracterizată de o evoluție bivalentă a implementării modelului sovietic în România. Economia românească a cunoscut două perioade distincte ale dezvoltării sale. *Prima*, cuprinsă între 1945-1958, a fost caracterizată printr-o dependență strictă, liderii români nebeneficiind de autonomie politică, fiind înconjurați de o armată de consilieri sovietici care, în cele mai multe cazuri, erau realii conducători ai României. Controlul sovietic a fost accentuat de existența societăților mixte româno-sovietice, transformate în instrumente prin care resursele naturale românești s-au scurs către statul sovietic. *Sovromurile*, numele acestor societăți mixte, erau în realitate constituite în mare măsură din capitaluri românești, deoarece contribuția sovietică consta în capacitățile industriale și bancare autohtone, având la bază fondurile germane confiscate după 1944. Pe de altă parte, statul român era obligat prin Convenția de Armistițiu din septembrie 1944 și Tratatul de Pace din 1947 să plătească despăgubiri financiare ridicate în contul Uniunii Sovietice. *A doua perioadă*, cuprinsă între 1958-1968, s-a caracterizat printr-o deschiere economică a României spre Occident. Începând cu 1960, România a reluat legăturile sale tradiționale cu statele vestice întrerupte la sfârșitul războiului. Produsele românești se puteau cumpăra acum din magazinele din Europa de Vest și din Statele Unite ale Americii. Totuși, preponderența comerțului se orienta, în continuare, spre statele comuniste, datorită calității scăzute a produselor românești. Acestea puteau fi comercializate pe o piață mai puțin pretențioasă cum era cea a statelor socialiste.

Evoluțiile de după al doilea război mondial au schimbat radical structura economică și socială a societății românești. Deveniți noii stăpâni ai României, sovieticii au impus o nouă organizare a vieții sociale și economice, folosind mijloace caracterizate prin constrângere și teamă. Astfel, rând pe rând toate elementele tradiționale ale economiei românești au fost înlocuite de noi structuri specifice economiei sovietice. Sovieticii au implementat în România o economie centralizată și planificată axată pe dezvoltarea ramurilor grele ale industriei. În agricultură, mica proprietate țărănească a fost înlocuită cu marea proprietate de stat rezultată în urma colectivizării, constând în confiscarea pământurilor țăranilor. În cadrul acestui proces, țăranii au opus o rezistență înverșunată față de politicile comuniste, luând naștere numeroase tragedii în cadrul lumii rurale.

Un rol important în viitoarea dinamică a relațiilor româno-sovietice l-a deținut industria românească. Sovieticii au fost interesați încă de la început de preluarea controlului resurselor naturale și industriale ale României, pe fondul marilor pierderi de natură economică suferite în cursul desfășurării războiului. Așa că preluarea controlului industriei de către autoritățile sovietice a fost văzut ca un punct de plecare în viitoarea politică a Sovietelor în România. Desigur că acest punct de vedere nu a fost similar cu al autorităților românești și a factorilor decizionali importanți de la București. Liderii români ai momentului și marii industriași sperau spre o normalizare a relațiilor economice, în sensul reluării fluxurilor comerciale tradiționale ale României.

Modernizarea economică și politică a României a fost un proces complex debutat o dată cu făurirea statului național modern. Procesul de modernizare a cunoscut în perioada interbelică un trend ascendent, fiind o continuare a eforturilor anterioare în acest sens. Făurirea României Mari în 1918 a pus elita politică a statului român în fața realizării unor reforme instituționale și economice menite să întărească caracterul național al țării, cum ar fi reforma electorală, reforma agrară și setul de măsuri economice vizând dezvoltarea unei burghezii autohtone.

Procesul de modernizare din perioada interbelică a fost încurajat de statul român. În cadrul acestuia, statul a deținut un rol de catalizator, încurajând oamenii de afaceri prin măsurile

economice promovate, respectând, în același timp, legile economiei capitaliste. Printre cele mai importante reforme instituționale ce au permis derularea procesului de modernizare s-au numărat legile agrare din 1921. Reforma agrară a fost cea mai radicală de acest fel din Europa, schimbând raportul proprietății în lumea rurală. Drept consecință, a luat naștere atât o categorie țărănească liberă și independentă din punct de vedere economic¹, cât și o altă categorie de țărani obligați să găsească noi surse de venituri, datorită suprafețelor mici și familiilor numeroase. Surplusul de forță de muncă rezultat din agricultură a fost direcționat spre industrie, care a cunoscut o dezvoltare a capacităților sale de producție. O altă consecință a schimbărilor din lumea satului și a industrializării interbelice a reprezentat-o procesul de urbanizare care a dat o nouă față României.

Evoluția ascendentă a industriei din perioada interbelică se oglindește și în structura comerțului extern. Importurile românești dominate, la începutul perioadei interbelice, de produse finite², cunosc spre sfârșitul ei o scădere a cantității lor în condițiile în care exporturile au înregistrat o creștere constantă, chiar dacă erau alcătuite din materii prime (petrol, lemn și cereale). În ciuda unui export dominat de materii prime, un neajuns evident al modernizării românești interbelice, perioada a fost caracterizată de o evoluție calitativă a economiei, păstrându-se un echilibru între ramurile industriale naționale³.

Al doilea război mondial a întrerupt procesul de modernizare a României, datorită necesităților de ordin militar. Ruperea alianței cu Germania la 23 august 1944 și alăturarea trupelor române celor sovietice au determinat schimbări de ordin politic și economic. Noii aliați ai României au adus cu ei o nouă concepție „modernizatoare”, pusă în aplicare de Partidul Comunist din România. Liderii comuniști de la București, spre deosebire de liderii politici interbelici și de marii posessori de capitaluri, criticau slăbiciunile perioadei interbelice, intenționând o reșezare economică bazată pe folosirea reală a tuturor bogățiilor țării. Dezvoltarea neuniformă a României interbelice a fost aspectul cel mai criticat al modernizării capitaliste. Concepția comunistă urmărea susținerea unei dezvoltări pe întreg teritoriul țării, pentru a se crea o piață puternică capabilă să reziste șocurilor economice. Singura modalitate de realizare a proiectelor propuse consta în implicarea directă a statului, monopoliurile capitaliste urmărind realizarea profitului pe baza folosirii forței de muncă ieftine existente⁴. Modelul modernizator propus de comuniști la nivel ideologic surprindea multe realități ale economiei interbelice și prin prevederile sale se anunța a fi unul valid. Din păcate, influența sovietică și presiunile exercitate asupra statelor comuniste est-europene au pervertit gândirea economică propusă inițial. Preluarea modelului economic sovietic a determinat accentuarea diferențierilor deja existente.

În momentul preluării puterii politice de comuniști, situația economică a României era dificilă datorită războiului cât și plăților fixate de Uniunea Sovietică prin Convenția de Armistițiu, semnată la Moscova în septembrie 1944. Alături de sumele reglementate de Convenția de Armistițiu, statul sovietic a mai preluat din România în 1945, prin diferite modalități, bunuri în valoare de 610 milioane dolari⁵. Prin impunerea acestor obligații financiare se urmărea subordonarea economiei românești și organizarea ei după model sovietic.

Pentru a-și asigura predominanța intereselor economice în România, URSS a impus noului guvern pro-comunist român, în mai 1945, un acord de colaborare economică prin care erau specificate domeniile ce urmau a intra sub controlul sovietic. Conform acestuia, se crea un institut de cercetare agricolă sovieto-român, Uniunea Sovietică urmând să sprijine România cu mașini și unele necesare agriculturii sale⁶. În industrie, partea sovietică era interesată de prospecțiunile petroliere românești, de zăcămintele de minereu de fier și de resursele de lemn. Pentru exploatarea lor au fost înființate întreprinderi mixte româno-sovietice cu participare egală a

¹ Stelian Tănase, *op. cit.*, p. 12.

² Ion Agrigoraieci, *România interbelică*, vol. I, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 2001, pp. 213-214.

³ Stelian Tănase, *op. cit.*, p. 8.

⁴ N.N. Constantinescu, *Istoria gândirii economice românești. Studii*, Editura Economică, București, 1999, p. 88.

⁵ Reuben H. Markaham, *op. cit.*, p. 388.

⁶ A.N.I.C., Fond C.C. al P.C.R., secția economică, Ds. 18/1945, f. 11.

părților⁷. Acordul Economic a fost însoțit de un protocol de colaborare, în care se regăsea interesul părții sovietice pentru preluarea unei părți însemnate din acțiunile „Uzinelor de Fier” și domeniile Reșița în contul datoriei acumulate de această firmă față de U.R.S.S., ca urmare a importurilor de materii prime⁸. În consecință, prin semnarea acordurilor economice, U.R.S.S. obținea o influență crescută asupra economiei românești. Practic, Uniunea Sovietică pătrundea în toate domeniile economiei naționale, putându-și exercita astfel controlul asupra statului român.

Cea mai importantă consecință a acordurilor economice din mai 1945 a fost constituirea întreprinderilor mixte româno-sovietice, instrumente ce au permis U.R.S.S. deținerea controlului efectiv asupra economiei românești. Sovromurile erau, teoretic, întreprinderi cu participație egală, ceea ce ar fi însemnat un import de tehnologie și capital. În realitate, întreg capitalul subscris acestor întreprinderi era românesc. Partea de capital sovietică era alcătuită din firmele germane sau italiene de pe teritoriul românesc preluate de statul sovietic constituind, acum, cota de participație în cadrul sovromurilor. Pe de altă parte, conducerea acestor întreprinderi era exercitată de un director general rus, iar funcțiile de decizie importante erau deținute tot de reprezentanții sovietici.

Sovrompetrol controla aproximativ 36% din industria petrolieră românească și fusese înființat la 5 octombrie 1945, deținând un capital de 5 miliarde lei⁹. Pentru a descuraja concurența, statul român a pus la dispoziția *Sovrompetrolului* toate terenurile petrolifere existente cât și cele propuse pentru prospecții. Cele mai importante firme din domeniul petrolier, *Creditul Miner* (evaluat la 700 milioane lei) și *Redevența* (evaluată la 400 milioane lei), au fost incluse în cadrul noii structuri. *Creditul Miner* a protestat împotriva abuzului comis de guvernul român și nu a acceptat controlul *Sovrompetrol*.

Sovromtransport deținea un capital de 6 miliarde lei, guvernele român și sovietic contribuind în mod egal la formarea sa¹⁰. Noua întreprindere avea controlul asupra căilor de navigație maritime și fluviale românești, însemnând preluarea în proprietate a docurilor, macaralelor și șantierelor navale. Participația română consta în navele maritime și fluviale românești care fuseseră, fie proprietate de stat, fie proprietate privată¹¹.

Sovromlemn prelucra aproximativ 50% din cantitatea de lemn necesar reconstrucției României, provenind din pădurile transilvănene și bucovinene. Singurii care au protestat la crearea acestui colos au fost marii proprietari de păduri: mănăstirile din nordul Moldovei și prințul Nicolae¹². Aceștia au refuzat să participe la înființarea monopolului, însă o parte din proprietățile lor au fost incluse în noua întreprindere mixtă în mod abuziv.

T.A.R.S. reprezenta monopolul transportului aerian în România. Partea sovietică a contribuit la capitalul întreprinderii prin furnizarea majorității aparatelor de linie, în timp ce partea română a pus la dispoziția societății cele 13 aerodromuri românești cu instalațiile de la sol cât și a avioanele aparținând companiei *L.A.R.E.S.*, înființată în 1937. O consecință a exercitării monopolului transportului aerian sovietic a constat în întreruperea treptată a legăturilor aeriene ale României cu Grecia, Cehoslovacia, Iugoslavia, Italia, Franța, Marea Britanie sau Germania¹³.

Sovrombank constituia cea mai importantă firmă mixtă româno-sovietică, controlând 53% din capitalul investit în bănci și 90% din totalul exporturilor românești¹⁴. *Sovrombank* a luat naștere la 21 ianuarie 1946, având un capital de 1.200 miliarde lei, fiecare parte participând teoretic în părți egale. Uniunea Sovietică contribuia la capitalul băncii cu bunuri sau acțiuni ale firmelor germane sau ale foștilor aliați ai acesteia preluate la sfârșitul războiului. Aceste bunuri

⁷ *Ibidem.*, f. 12

⁸ *Ibidem.*, f. 4

⁹ A.N.I.C., Fond Microfilme S.U.A., *The National Archives of The United States*, r. 651, c. 318; Ioan V. Totu, *Politica P.C.R. de industrializare a țării*, (în continuare: *Politica P.C.R.*...) Editura Academiei R.S.R., București, 1978, p. 140.

¹⁰ *Ibidem.*

¹¹ Reuben H. Markham, *Op. cit.*, p. 394.

¹² A.N.I.C., Fond Microfilme S.U.A., *The National Archives of The United States*, r. 651, c. 318.

¹³ *Ibidem.*

¹⁴ Ioan V. Totu, *Politica P.C.R.*..., p. 140; Reuben H. Markham, *Op. cit.*, p. 395.

se rezumau la băncile cu capital german, dintre care menționăm Banca Română și Banca Comercială Română. Aceste instituții bancare fuseseră preluate de Prombank (Banca Industrială a U.R.S.S.) și Vnestorbank (Banca de Comerț Exterior a U.R.S.S.)¹⁵. Capitalul cu care participa partea română a fost constituit din participațiuni ale Casei Regale, reprezentată de Prințesa Elisabeta ca acționară a Băncii Creditul Român, de Nicolae Malaxa ca acționar al Băncii Agricole, de Uzinele Reșița, de Banca de Credit Român, de Chrisoveloni Bank, de Discount Bank și de Asigurările Dacia Generale¹⁶. Noua instituție financiară, datorită controlului exercitat asupra comerțului exterior al României, a redirecționat fluxul acestuia spre Uniunea Sovietică. În acest fel, tradiția schimburilor comerciale cu Occidentul din perioada interbelică a fost înlocuită cu o nouă orientare economică dictată de realitățile politico-economice ale anului 1946. De asemenea, noile condiții postbelice au obligat oamenii de afaceri români să accepte acest compromis economic. Participarea marilor industriași ai perioadei interbelice, cum ar fi Nicolae Malaxa și Max Auschnitt la constituirea acestor firme mixte se explică prin lipsa alternativelor care să asigure supraviețuirea lor economică.

Potrivit unor surse economice occidentale, Uniunea Sovietică a preluat prin intermediul sovromurilor, în patru ani (1944-1948), aproximativ 1,785 miliarde dolari¹⁷. Fostul prim-ministru român, Nicolae Rădescu declara în 1948 că România cedase, până în acel an, 63% din venitul său național Uniunii Sovietice. Exorcarea României a fost posibilă datorită unui control triplu asupra economiei prin intermediul sovromurilor, a dreptului de proprietate pe scară largă impus de Convenția de Armistițiu și creșterii controlului Partidului Comunist Român. Consecința acestei stări de lucru a constat în diminuarea continuă a producției în mai toate domeniile economice în 1945. În cuvântarea susținută la Conferința Națională a partidului comunist din 19 octombrie 1945, Lucrețiu Pătrășcanu prezenta o realitate destul de sumbră. În industria metalurgică se înregistra o scădere a producției comparativ cu 1939 de 60%, în extragerea cărbunelui cu 50%, a lemnului cu 75%, ulei vegetal cu 50% și țitei cu 40% Regresul acestor ramuri industriale determina ca venitul național al țării să se situeze la jumătate din valoarea celui din 1939¹⁸.

Scurgerile de capital au împiedicat o refacere economică normală, situația rămânând destul de gravă în anii 1946 și 1947. Totuși, cu toate dificultățile generate de război și de subordonarea economică a României de Uniunea Sovietică, economia românească a cunoscut o creștere a producției la nivelul anului 1946. În metalurgie aceasta a fost de 25%¹⁹ comparativ cu anul precedent, iar industria textilă a fost revigorată de importul a 40.000 tone de bumbac din U.R.S.S. pe baza acordurilor din mai 1945²⁰. În realitate, situația economică nu era atât de roză precum o arată statisticile oficiale. Fluxul tehnologic al întreprinderilor era afectat de lipsa materiilor prime din import și a utilajelor distruse în urma războiului sau confiscate de Uniunea Sovietică. Din această cauză, se înregistrau mari oscilații ale producției industriale. În 1947 problemele economice s-au agravat datorită încordării raporturilor dintre U.R.S.S. și S.U.A. pe planul relațiilor internaționale. Acesta a fost momentul în care Moscova a decis subordonarea strictă a economiilor est-europene propriilor interese. Astfel, regimurile comuniste, printre care și cel român, au declanșat o campanie de subordonare a propriilor economii. În iunie 1947 au fost înființate oficiile industriale cu menirea de a grupa marile întreprinderi sub controlul statului. Rolul lor era de a planifica producția și a reglementa desfacerea pe piața internă. Practic, prin intervenția statului s-au creat premisele naționalizării din anul următor.

Rezultatul evoluțiilor economice a determinat apariția unei inflații crescute și a pieței negre. Deprecierea monedei naționale în fața dolarului a fost rapidă, numai în lunile ianuarie și

¹⁵ A.N.I.C., Fond Microfilme S.U.A., *The National Archives of The United States*, r. 651, c. 318.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ Reuben H. Markham, *op.cit.*, p. 388.

¹⁸ Lucrețiu Pătrășcanu, *op. cit.*, p. 115.

¹⁹ *România în anii revoluției democrat-populare, 1944-1947*, Editura Politică, București, 1971, p. 205.

²⁰ *Ibidem*, p. 203.

februarie 1947 moneda americană crescând cu 120.000 de unități²¹. Principala cauză a inflației consta în lipsa materiilor prime și a produselor de strictă necesitate. Drept consecință, autoritățile au fost obligate să introducă cartele alimentare pentru a stabili consumul cu mult superior ofertei. Penuria de alimente a încurajat apariția pieței negre, simbol al dezastrului economic în care se situa România. Eforturile autorităților împotriva fenomenului au suferit un eșec, atâta timp cât economatele adresate muncitorilor erau goale.

Situația dramatică a economiei a fost ilustrată și de balanța comercială. Exporturile erau alcătuite în 1947 din produse petroliere, cherestea și lemn brut, ciment și forță de muncă. Valoarea lor s-a diminuat treptat față de anul 1938 când atingeau aproximativ 143 milioane dolari, la 118,5 milioane dolari în 1943 și la 13,9 milioane dolari în 1947²². În privința importurilor, ele proveneau în marea lor majoritate din Uniunea Sovietică, în comparație cu perioada interbelică, când ele reprezentau doar 1%²³. Produsele importate din U.R.S.S. erau constituite din material industrial, produse semifinite și instalații mecanice²⁴. Faptul că produsele sovietice erau de o calitate mai scăzută, dar aveau în schimb prețuri de 2,4 ori mai mari în comparație cu cele asemănătoare importate în perioada interbelică din Occident, dezvăluia controlul absolut asupra economiei românești exercitat de Uniunea Sovietică. Acesta nu a fost benefic dezvoltării postbelice a României, ci a accentuat problemele economiei prin insuficienta dezvoltare.

Manifestarea evidentă a controlului sovietic a reieșit din respingerea de autoritățile de la București a Planului Marshall de reconstrucție economică a Europei postbelice. Americanii au invitat la 27 iunie 1947 la Paris reprezentanții țărilor europene, inclusiv cele din estul continentului, la discuții referitoare la punerea în practică a programului²⁵. Inițial, sovieticii nu-și formulaseră o poziție clară la adresa propunerii americane, dar conducătorii de la Kremlin priveau cu suspiciune inițiativa. Delegația sovietică prezentă la Paris a fost nemulțumită de cerința monitorizării ajutorului de americani, calificând propunerea o încălcare a suveranității statale. Reacția U.R.S.S. a fost prezentată de ambasadorul sovietic la O.N.U., care susținea că adevărata intenție a Statelor Unite era de a constitui un bloc al statelor europene îndreptat împotriva sa. Mai mult, se urmărea atragerea statelor est-europene într-o alianță împotriva Moscovei, alături de Germania vestică²⁶. Refuzul sovietic a fost preluat de restul țărilor aflate sub dominația sa, chiar dacă Cehoslovacia și Polonia doreau să-și orienteze economia spre vest. Răspunsul sovietic la propunerea americană s-a concretizat prin crearea Consiliului Economic de Asistență Mutuală, mai târziu C.A.E.R., prin intermediul căruia statul sovietic își menținea controlul economic asupra țărilor aflate sub ocupația sa militară.

În paralel cu subordonarea tot mai accentuată a economiei românești de U.R.S.S., pe plan intern s-a desfășurat o ofensivă din ce în ce mai accentuată a puterii politice, reprezentată de Partidul Comunist Român, pentru obținerea controlului asupra economiei naționale. Începând cu 1946 au avut loc primele naționalizări vizând segmente importante ale economiei, cum ar fi cel bancar și principalele ramuri industriale: siderurgia și transporturile. În decembrie 1946 a fost naționalizată Banca Națională a României, impunându-se controlul statului asupra întregului sistem bancar²⁷. Puterea politică a justificat naționalizarea B.N.R. prin necesitatea unei mai bune coordonări a procesului complex de refacere economică postbelică. Conform noului său statut, Banca Națională urma să asigure dirijarea și controlul capitalului financiar sub coordonarea unei instituții nou create, Consiliul Superior Economic, cu atribuții de dirijare a procesului de reconstrucție²⁸.

Naționalizările au continuat și în 1947, când lua ființă, în octombrie, Comisia Supe-

²¹ A.N.I.C., Fond Microfilme S.U.A., *The National Archives of The United States*, r. 651, c. 187.

²² Reuben H. Markham, *op.cit.*, p.398.

²³ *Ibidem*.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ Alina Ilinca, „Fașetele „ajutorului frățesc (1944-1956)”, în *Arhivele Securității*, p. 318.

²⁶ Michael Lynch, *Stalin și Hrușciov. U.R.S.S., 1924-1964*, Editura All, București, 1998, p. 112.

²⁷ Ioan Scurtu, *Istoria românilor în secolul XX*, p. 555.

²⁸ *Dezvoltarea economică a României, 1944-1964*, Ed. Academici R.P.R., București, 1965, p. 39.

riară de Naționalizare²⁹, cu scopul pregătirii și coordonării acțiunilor de etatizare, diferite firme private trecând în proprietatea statului. Comisia era alcătuită din Ion Gheorghe Maurer, Alexandru Bărlădeanu, Gheorghe Gaston Marin, Aurel Vijoli, supervizați de consilierii sovietici aflați sub ordinele adjunctului ministrului de Finanțe³⁰. Comisia avea drept scop inventarierea întreprinderile particulare și de stat existente în vederea pregătirii unui proces general în acest sens. În urma activității sale au fost înregistrate un număr de 47.479 de întreprinderi cu capital privat. Majoritatea celor trecute pe lista naționalizărilor proveneau din zona industriei prelucrătoare, fiind urmate din cele din zona transporturilor³¹. Această comisie a pregătit și stabilizarea și introducerea unei noi monede în același an. Măsura nu a urmărit atingerea unui obiectiv economic constând în relansarea economiei, ci s-a dorit a fi un mijloc politic menit să slăbească „burghezia”, ce constituia principala adversară a comuniștilor.

De asemenea, lua naștere în 1947 o comisie ministerială pentru refacerea economică, care avea drept atribuții controlul distribuției materiilor prime, al producției și desfacerii mărfurilor. Comisia era compusă din principalii lideri comuniști ai momentului: Vasile Luca, ministrul finanțelor, Traian Săvulescu, ministrul agriculturii, Tudor Ionescu, ministrul industriei petrolului, Ion Gheorghe Maurer, secretar de stat la Ministerul Industriei și Comerțului, în fruntea acesteia aflându-se Gheorghe Gheorghiu-Dej, ministrul comerțului³². Comisia în cauză a promovat o politică discriminatorie față de firmele private, interzicându-le accesul la unele materii prime sau credite necesare desfășurării comerțului extern. Politica sa era o continuare a actului de naționalizare a valutei din 1946, ce limitase sever autonomia firmelor private din punct de vedere financiar. Prin actul respectiv, firmele erau obligate să predea Băncii Naționale valuta obținută din schimburile externe, însă primeau valuta necesară promovării comerțului extern numai în urma unei aprobări speciale a B.N.R. Măsurile economice au limitat comerțul românesc cu statele occidentale, fiind susținută o politică cu scopul îndreptării acestuia către U.R.S.S. La aceste dificultăți generate de politica oficială, se adăuga și introducerea unor prețuri fixe de stat, extrem de mici, obligând firmele private să apeleze la piața neagră pentru a suporta diferența de preț³³.

Aceste politici economice au pregătit terenul pentru naționalizarea generalizată, din 11 iunie 1948. Cauzele economice ale naționalizării constau în proasta gestionare a economiei, nivelul ridicat al despăgubirilor plătite sovieticilor și acțiunea nefastă a sovromurilor asupra economiei românești³⁴. Cauzele de ordin politic și ideologic s-au suprapus peste cele de natură economică. Naționalizarea viza eliminarea principalilor „dușmani” ai noului regim, reprezentăți de marii capitaliști, deținători de capital, a micilor meșteșugari și comercianți cât și a celor ce practicau profesii liberale. Pe plan doctrinar naționalizarea a fost justificată de efortul liderilor comuniști români, ce se considerau singurii capabili să conducă destinele statului, de a transforma România într-o țară dezvoltată care să nu mai exporte, în mare măsură, materii prime, cum se întâmplase în perioada interbelică. În același timp, marii posesori de capitaluri, datorită spiritului întreprinzător, constituiau adversarii noului regim, ce urmărea crearea unui *om nou*, controlabil de autoritățile statului și lipsit de libera inițiativă. Singura cale pe care comuniștii români o vedeau pentru realizarea unei dezvoltări economice trainice era, în viziunea lor, denunțarea planului Marshall și edificarea unei economii socialiste după model și influență sovietică.

Modul de aplicare a măsurii a fost astfel gândit încât să nu se acorde posibilitatea patronilor de firme să reacționeze. Autoritățile comuniste au convocat oameni de încredere cu o noapte înainte, organizându-i în comitete de naționalizare care au fost trimise dimineața, la prima oră, pentru a prelua gestiunile economice ale firmelor specificate în actul normativ. Datorită organi-

²⁹ Ioan Scurtu, *Istoria românilor în secolul XX*, p. 555.

³⁰ Lavinia Betea, *op. cit.*, p. 103.

³¹ Ioan V. Totu, *op. cit.*, p. 139.

³² A.N.I.C., Fond Microfilme S.U.A., *The National Archives of The United States*, r. 651, c. 330.

³³ *Ibidem*, c. 331; Grigore Gr. Alexandrescu, *Lichidarea burgheziei române. O mărturie*, Editura Babel, Bacău, 2004, p. 8.

³⁴ Lavinia Betea, *op. cit.*, p. 103.

zării înecăcabile, în 10 zile naționalizarea a fost răpusă pe întreg teritoriul României³⁵. Legea prevedea că toate întreprinderile conexe unei întreprinderi naționalizate cădeau automat sub impactul naționalizării, generalizându-se procesul pe ansamblul întregii economii. Sub incidența legii intrau următoarele ramuri industriale: energie electrică; extracția și prelucrarea minereului de fier, argint și alte metale neferoase; industria metalelor refractare; industria cimentului; gemurilor; celulozei; filaturile de bumbac și mătase, industria frigorifică; fabricile de paste făinoase; zahăr; transportul produselor lichide și gazoase. De asemenea, erau cuprinse în lege toate firmele în care lucrau peste 100 de salariați. Un alt criteriu de includere a firmelor pe lista naționalizării consta în forța motrice posedată. Orice întreprindere de cherestea având o forță motrice de 50 CP intra automat sub incidența legii. De asemenea, întreprinderile de mobilă posedând o forță motrice de 10 CP și utilate cu alte cinci mașini-unelte erau incluse. Întreprinderile producătoare de placaje și furnituri posedând 100 CP intrau și ele automat în posesia statului³⁶. Conform statisticilor oficiale, au fost naționalizate, prin decizia din iunie 1948, 8.894 întreprinderi private, reprezentând 85% din industrie³⁷.

Au existat situații când a fost mai dificilă explicarea necesității naționalizării muncitorilor decât patronilor. Una din cauzele fenomenului a constat în arestarea mai multor proprietari sub acuzația de sabotaj economic, măsură considerată abuzivă de o parte din muncitori. Justificarea violențelor și arestărilor era dată de dorința noului regim de a se debarasa de oameni capabili a demonstra, prin prisma experienței lor interbelice, efectele dezastruoase ale măsurilor economice adoptate. Autoritățile comuniste au declanșat, în acest scop, în presa vremii o campanie susținută împotriva foștilor patroni, considerați vinovați de proasta gestiune a noilor proprietari pe care comuniștii nu știau să le administreze³⁸.

Pentru asigurarea unei gestiuni eficiente a economiei naționale, devenită proprietate de stat în iulie 1948, lua naștere Comisia de Stat a Planificării, cu atribuții de planificare și coordonare a economii naționale care a alcătuit primul plan anual de dezvoltare economică³⁹. Indicii prevăzuți arătau accentul pus de liderii comuniști pe industriile grele (constructoare de mașini, metalurgică, chimică) în detrimentul sectorului agricol, al industriilor ușoare și prestărilor de servicii. Inserarea acestor indici arăta limpede adoptarea de autoritățile române a modelului de dezvoltare sovietic, care va caracteriza întreaga concepție economică a României comuniste. În ciuda propagandei ce demonstra justetea alegerii făcute, măsurile economice propuse prin intermediul planului nu au asigurat o refacere economică postbelică rapidă. Astfel, la sfârșitul anului 1948, producția de fier reprezenta 50%, fontă 40%, oțel 24%, energie electrică 30% față de anul 1938⁴⁰. În aceste condiții, valoarea venitului național al României comparativ cu 1938 era inferior, reprezentând circa 67%⁴¹.

Planul cincinal pe 1951-1955 a păstrat aceleași obiective economice caracteristice politicii sovietice interbelice, accentul fiind pus, în continuare, pe industria grea⁴². În concepția planificatorilor români și sovietici era nevoie de existența unei industrii mecanizate, care să permită statelor comuniste să ajungă din urmă Occidentul. Pilonul dezvoltării întregii economii era industria metalurgică. Conform concepției comuniste de modernizare, metalurgia presupunea, la rândul ei, dezvoltarea industriilor conexe cum ar fi cea minieră, energetică și constructoare de mașini. Existența unei industrii constructoare de mașini însemna tehnologizarea industriei și sporirea productivității agriculturii prin mecanizarea sa⁴³. Statisticile oficiale demonstrează interesul statului român pentru dezvoltarea industriei constructoare de mașini, unde sumele

³⁵ Ruben H. Markham, *op.cit.*, p. 357.

³⁶ Ioan V. Totu, *op.cit.*, p. 143.

³⁷ *Ibidem*, p. 144; *Dezvoltarea...*, p. 54.

³⁸ Ruben H. Markham, *op.cit.*, p. 360.

³⁹ Ioan Scurtu, *Istoria românilor în secolul XX*, p. 556.

⁴⁰ *Dezvoltarea...*, p. 59.

⁴¹ Gheorghe Gaston Marin, *op. cit.*, p. 160.

⁴² Titu Georgescu, *România în istoria Europei secolului XX*, p. 48.

⁴³ Lavinia Betca, *op.cit.*, p.101.

investite s-au dublat, de la 3,9 miliarde lei în 1951 la 7 miliarde lei în 1955⁴⁴. Potrivit planului cincinal, pentru atingerea obiectivelor propuse, 51,4% din fondurile de investiții erau îndreptate către industria grea și numai 10% erau alocate agriculturii, deși aici era ocupată $\frac{3}{4}$ din forța de muncă⁴⁵. În segmentul economic reprezentat de industria ușoară, nivelul dezvoltării a fost mult inferior comparativ cu industria grea. Singura ramură care a cunoscut o creștere semnificativă a producției a fost cea textilă. Aici s-a înregistrat o dublare a producției datorită importurilor de bumbac din Uniunea Sovietică, reprezentând 40% din materia primă folosită⁴⁶.

Datorită efortului economic presupus de prima tentativă de industrializare, România avea cea mai ridicată rată de investiții în economie dintre țările comuniste. Conform unor surse occidentale, rata creșterii economice a României, în perioada 1948-1953, se situa la 18,2%⁴⁷. Însă investițiile neechilibrate din anii '50 au produs un dezechilibru major la nivelul întregii economii, consecința evidentă a acestuia fiind scăderea nivelului de trai. Comparativ cu celelalte state comuniste europene, România înregistra cel mai scăzut nivel de trai, cu efecte negative asupra dezvoltării ulterioare.

Creșterea accelerată a economiei a fost temperată după moartea lui Stalin. Noua conducere sovietică a adoptat o politică economică vizând reducerea ritmului investițiilor în blocul socialist, pentru a permite o reechilibrare a economiilor statelor membre. Politică sovietică, cunoscută sub numele de *Noul Curs*, a reprezentat o tentativă de renunțare la unele metode de guvernare ineficiente, amenințând stabilitatea statelor est-europene⁴⁸. *Noul Curs* în România a însemnat, după 1953, o micșorare a ratei investițiilor în economie și o relaxare a intensității procesului de industrializare. O altă consecință semnificativă a noii orientări economice sovietice a reprezentat-o desființarea sovromurilor, între 1954-1956.

Planul cincinal pe 1956-1960 a păstrat, în continuare, aceleași obiective specifice modelului de dezvoltare comunist, însă accentul investițiilor se deplasa acum spre industria constructoare de mașini, metalurgia trecând pe un loc secund. Condițiile economice din 1956, caracterizate prin încetinirea ritmurilor de investiții alături de împrejurările de ordin politic generate de mișcările contestatate din Ungaria și Polonia, au constituit premisele promovării unei politici de relativă independență economică a României. Pentru atingerea acestui obiectiv, liderii comuniști de la București au promovat până în 1958 o politică caracterizată printr-un proces de acumulare de fonduri care să permită relansarea efortului investițional în economie.

THE ECONOMY OF ROMANIA AFTER THE WORLD WAR II

(Summary)

Soviet domination in Romania after the end of World War II profoundly changed the Romanian economy. If leaders in Bucharest hoped that with economic flows with the West end of the conflict will resume, the Soviets, through their representatives in Romania, pursuing their own interests subordinate the whole economy. Developments after the World War II radically changed economic and social structure of Romanian society. Become the new masters of Romania, the Soviets imposed a new social and economic organization of life using means characterized by coercion and fear.

To ensure the predominance of economic interests in Romania, USSR imposed new

⁴⁴ *Dezvoltarea...*, p. 85.

⁴⁵ Stelian Tănase, *op. cit.*, p. 111. Datele privitoare la acești indicatori nu sunt asemănătoare. În statisticile oficiale (*Dezvoltarea economică a României*) industriei îi este alocat un procent pentru dezvoltare de 57,7%.

⁴⁶ *Dezvoltarea...*, p. 88.

⁴⁷ *Apud* Stelian Tănase, *op. cit.*, p. 69 care citează I. M. Montias, *Economic Development in Communist Romania*, The MIT Press, 1967, pp. 18-19.

⁴⁸ Stelian Tănase, *op. cit.*, p. 98.

Romanian Pro-Communist government in March 6, 1945, an agreement of economic cooperation which were specified areas that were to come under Soviet control. According to him, it creating an agricultural research institute of the Soviet-Romanian, the Soviet Union will support Romania in its agricultural machinery and tools required. In industry, the Soviet side was interested in the Romanian oil exploration and deposits of iron or and timber resources. To exploit their joint ventures were established with equal participation of Romanian-Soviet parties.

According to western economic sources, the Soviet Union through sovroms over the four years (1944-1948), approximately \$ 1,785,000,000. Former Romanian Prime Minister Nicolae Radescu said in 1948 that Romania fail until that year, 63% of its national income of the Soviet Union. Romania extortion was made possible by a triple control over the economy through sovroms, the widespread ownership imposed by the Armistice Convention and increase the Romanian Communist Party control. The consequence of this situation has been to reduce production to remain in all economic fields in 1945. Capital flight have prevented a normal economic recovery, the situation remains very serious in 1946 and 1947. However, with all the difficulties caused by war and economic subordination of Romania by the Soviet Union, the Romanian economy has seen an increase in production in the year 1946. In metallurgy it was 25% compared with the previous year and textile industry has been reinvigorated by the import of 40,000 tons of cotton in the USSR based on the agreements of May 1945. In reality, the economic situation was not as rosy as shown by official statistics. Flow of business was affected by the lack of imported raw materials and machinery destroyed or confiscated after the war by the Soviet Union. Because of this, there were fluctuations of industrial production. In 1947, economic problems have worsened due to strain relations between the USSR and U. S. in terms of international relations.

In parallel with the increasing subordination of the Romanian economy by the USSR, internally held an offensive in the increasingly sharp political power represented by the Romanian Communist Party, for the control of the national economy. As of 1946 took place the first nationalization of the economy aimed at segments such as banking and the main industries: steel and transport. In December 1946 the National Bank was nationalized, imposing state control over the entire banking system.